

F R E D N I N G S V Æ R D I E R

HAGENSKOV

ASSENS KOMMUNE

Besigtigelsesdato:
Besigtiget af:
Journalnummer:

07.10.2015
Laura Boelskifte
2013-7.82.07/420-0001

Kommune:
Adresse:
Betegnelse:
Fredningsår:
Omfang:

Assens Kommune
Slots Allé 1, 5631 Ebberup
Hagenskov
1918
Hovedbygningen (1744-76 af G. E. Rosenberg) og muren omkring parken samt smedjen (sidste halvdel af 1700-tallet).

BYGNINGSBESKRIVELSE

Hagenskov ligger sydøst for Assens. Hovedbygningen ligger højt i landskabet og grænser op til et anseeligt haveanlæg af romantisk karakter med enge, overdrev, træer, marker og skov. Hovedbygning og haveanlæg omkranses delvist af en hegnsmur og to alléer. Fredningen omfatter hovedbygningen, hegnsmuren samt en smedje. Vest for hovedbygningen ligger en række bindingsværksbygninger og et trelænget avlsanlæg, som åbner sig mod hovedbygningen. Disse er ikke omfattet af fredningen.

Hovedbygningen

Hovedbygningen er grundmuret i to etager over en høj kælder. Soklen er af granitkvadre med let fremspring. Bygningen bærer et sortglaseret, helvalmet teglhængt tag med høj taghældning og fire symmetrisk placerede skorstenspiber i rygningen. I tagfladen ses rundbuede kviste. Murene er pudsede, hvidkalkede og har et let fremspringende midterparti over tre fag. Midtrisalitten afsluttes mod gården af en frontispice med et ældre urværk, mens den mod haven afsluttes af en attika. Bygningssiderne sammenbindes af en bred, glat kordongesims, der tværdeler bygningens facade. Vinduerne indrammes af en enkel indfatning. Kordongesims, sokkel og vinduesindfatninger er fremhævet med en gul farve. Vinduerne er overvejende oprindelige eller traditionelt udført klassicistiske, firrammede krydspostvinduer med seksdelte rammer. Vinduessætningen følger bygningens symmetri og i gavlene ses påmalede symmetrivinduer.

Vestibulens indgang er en ældre, tofløjet fyldingsdør, der ligger i bygningens midterakse. Indgangen markeres af en lav, profileret fordakning i rød bornholmsk sandsten. Herover er indskrevet *MDCCLXXV*. Foran indgangen er en sandstenstrappe med et lavt værn. Mod haven er en centralt placeret sandstensportal, der indrammer en ældre, tofløjet fyldingsdør med en foranliggende sandstenstrappe med jernbalustre. Herover er en volutbåret smal

Hagenskov set fra nordvest.

Hagenskov med hegnsmuren set fra syd.

Hagenskops haveanlæg set fra vest.

balkon også med jernbalustre. Balkondøren er en høj, tofløjet fyldingsdør med glaspartier. I begge gavle er dobbelte fyldingsdøre med et overvindue og en foranliggende sandstenstrappe samt en nedgang til kælderen.

Hovedbygningen er, såvel i det ydre som i det indre, karakteriseret ved en stringent, symmetrisk opbygning, hvor den oprindelige planløsning mestendels er bevaret. Bygningen har to store gennemgående gavlvendte trapperum, der sammen med havesalen udgør omdrejningspunktet for planløsningen. Trapperne ligger i forlængelse af bygningens to gavlvendte indgange og forbinder kælder, stueetage, første sal og loftsetagen. Trapperne er klassicistiske treløbstrapper udført i træ med gråmalede brystninger, smykket med enkle båndslinger med gennembrudte ovaler samt spejle. Håndlisten er bred, lethulet og rødmalet. I det nordvendte trapperum er trinene umalede, mens de i det sydvendte trapperum står malede. Mod kælderen er trappekernerne lukkede med en bemalet bræddebeklædning.

Stueetagen, der udgør hovedetagen, er indrettet med én stor havesal, som er midtpunktet for bygningen samt en gårdvendt vestibule, der danner forrum til havesalen. På hver side, mod både haven og gården, er to parallelle rumfølger med stuer en suite med dobbelte fløjdøre enfilade. Fløjdøre og enkeltdøre har tre fyldninger med en tilnærmelsesvis kvadratisk midterfylding. Stueetagens vægge har brystningspaneler, tapetserede overvægge, vinduesvægge med helpanelering og lysningspaneler og dybe dørlysninger med paneler. Loftene er dekoreret med en enkel stukkatur med klassicistiske profiler. Havesalen, der er centreret omkring bygningens midterakse, er rigere udsmykket end de øvrige rum. Pille- og lysningspanelerne er smykket med cirkulære medaljoner indrammet af aflange, afrundede felter. Der ses to overfor hinanden placerede kaminer udført i marmor med udskårne pilastre, blomster og løbende-hund-bort. Herover sidder høje, slanke konsolspejle smykket med en bladklokkeranke. Midt i havesalens loft er en cirkulær, sløjfebundet blomsterfeston, hvor stukkaturen er smykket med en båndomvunden fasces. Gulvene er malet i en perlegrå farve, overvæggene er malede i en lyseblå farve. Paneler og døre er blåmalede med guldstaffering og dørene er smykket med dørstykker.

Nord for havesalen findes spisestuen, der er udstyret med kaminnicher, støbejernsovne, dørstykker og høje tapetfelter med gyldne jagtmotiver hængende i flagresløjfer, som er indrammet af tungeborter på en baggrund af lyseblå nuancer. Syd for havesalen er en stue med gråmalede gulve, overvægge med udspændte lærreder og dørstykker. I forlængelse heraf ligger et havevendt badeværelse med terrazzogulve, dørstykker og vægstykker med bemalinger. Vestibulen, der danner forrum til havesalen, har bræddegulve

Vestibulens indgangsparti.

smykket med en skakternet bemaling, overvægge med en nyere gul farvesætning med en gråmalet indfatning samt en nyere muret flisebeklædt kamin. Syd for vestibulen er en stue med dørstykker, mørkegrønne overvægge og en ældre fajanceovn. I forlængelse heraf et gavlvendt værelse, som er indrettet til bibliotek. Nord for vestibulen er en gårdvendt stue med mørkerøde overvægge på udspændte lærreder med guldstafferet indfatning og en jern- og kobberovn med en marmoreret kaminplads. Køkkenet ligger mod den nordvendte gård- og gavlside og har ældre bræddegulve, delvist flisebeklædte vægge og pudsede vægge og lofter. Endvidere ses en ældre jernovn.

På første sal er en central korridor, der opdeles af rundbuede åbninger. Herfra er der adgang til have- og gårdvendte værelser i varierende størrelse, hvor altanværelset udgør det centrale rum. Værelserne har brystnings- og lysningspaneler og overvægge, som dels er tapetserede, dels pudsede og malede, mens altanværelset er paneleret over alt. Der er ældre malede og umalede bræddegulve, paneldøre og fyldingsdøre med gerichter, indstukne hængsler og messinggreb. I en række af værelserne er ældre jernovne. Tagetagen har en central korridor omkring hvilken, der ligger værelser. Værelserne er indrettet til pigeværelser og opbevaringsrum, mens den resterende del af tagetagen er uudnyttet. I den uudnyttede del er der synligt tagværk, synlige skorstenskerner samt et ældre urværk. Der er opsat to nyere fløjdøre i hver ende af tagetagens korridor.

Kælderen, der ligger under hele hovedbygningen er indrettet med et stort søjlebåret rum, mindre rum, nyere badeværelser og et nyere køkken. Kælderen er karakteriseret ved enkle og brugsorienterede overflader, herunder ældre sildebensteglstensgulve, ølandsfliser samt nyere flisegulve og vægge i de nyindrettede sektioner. Vægge og lofter fremstår pudsede og hvidkalkede og lofterne har krydshvælv. Der er både ældre og nyere, traditionelt udførte revledøre med bevarede klinkefald, hængsler og beslag,

Interiøret er overalt præget af en ældre materialeholdning med bygningsdele og -detaljer i fornemmeste håndværksmæssige forarbejdning. Særligt skal nævnes trapperummene med alle detaljer og den repræsentative stueetages rumsuiter med malede og umalede ældre bræddegulve, en- og tofløjede fyldingsdøre med gerichter, empiremessingsgreb og indstukne hængsler, brystnings-, pille-, og lysningspaneler, feltinddelte overvægge med opspændte tapeter, konsolspejle, kakkellovnspladser, paneldøre, dybe dørlysninger, dør- og vægstykker med jagt-, landskabs- og grisailles-motiver med landskabsmotiver fra Hagenskovs omgivelser udført af maleren Niels Meyer, væg-, dør- og lofts-bemalinger samt kaminer, kaminspejle, jern- og fajanceovne

Smedjen

Smedjen ligger solitært vest for hovedbygningen og er opført i bindingsværk i én etage med sort, opstreget tømmer med hvide kantstriber. Bygningen bærer et rødt, opskalket, teglhængt helvalmet tag med stort udhæng. I tagfladen ses en muret, kraftig skorsten. Smedjens indre udgør et stort rum med en pigstensbelægning og et muret ildsted og smedjeinventar. Væggene er kalkede over stok og sten, og der er kig til tagværk og skorstenskernen. Døren er en ældre, bred, sorttjæret revledør. Vinduerne er ældre småtopsprossede, torammede vinduer med seksdelte rammer. Vinduerne er hvidmalede.

Smedjen set fra syd.

Hegnsmuren

Hegnsmuren løber delvist omkring hovedbygningen og haveanlægget og består af en teglstensmur, der foroven afsluttes af munkesten og skråtstillede, røde vingetegl. Mursiderne orienteret mod hovedbygningen og haven er smykket med taktfast placerede fladbuede spejle med midterliggende halvsøjler, mens de modstående mursider har en retkantet overside. Murene står i blank mur med flammede, røde mursten med lette spor af et pudslag.

Hegnsmuren med fladbuede murnicher.

BYGNINGSHISTORIE

Hagenskovs historie rækker tilbage til middelalderen og omtales første gang i 1251 i et privilegiebrev, da Kong Abel på Hagenskov underskrev et dokument, der gav borgerne i Fåborg Toldfrihed.

Det oprindelige Hagenskov var en fire-fløjet middelalderborg i to etager. I haveanlægget aftegner sporene fra den oprindelige middelalderlige Kongsborg Hagenskov sig i det cirkulære voldsted, der ligger i det skovrige landskab syd for herregårdsparken. På voldstedet ses rester af en kampestenssat kældernedgang med munkesten. Godset omfattede 15.000 tønder land og 220 bøndergårde.

Godset blev drevet af skiftende lensmænd, heriblandt Jacob Ulfeldt, (1567-1630) som var far til Corfitz Ulfeldt blev født på Hagenskov i 1606. Frederik III forærede Hagenskov til sin lensmand, Niels Otto Banner, der som gestus omdøbte godset til Frederiksgave. Efter N.O. Banners død i 1693 solgte hans enke Anna Cathrine Schult til Frantz Joachim Dewitz. I 1741 brændte Frederiksgave, og en midlertidig bindingsværksbygning blev opført på stedet. I 1765 solgte Frantz Joachim Dewitz godset til kancelliråd Wilhelm Otte fra Eckernförde. Efter hans død i 1767 blev godset købt af hans svigersøn, storkøbmanden Niels Ryberg.

Niels Ryberg lod den nuværende hovedbygning opføre som landsted i klassicistisk stil efter fransk forbillede i 1774-1778 af arkitekten G. E. Rosenberg, der var elev af den franske klassicist Nicolas-Henri Jardin. Haven blev oprindeligt anlagt som en rokokohave omkring 1775 efter fransk forbillede med en stringent symmetrisk opbygning med aksefaste stier, hække og bede. Den nuværende have blev anlagt i romantisk stil af den tyske arkitekt Schaumberg i begyndelsen af 1800-tallet, som en iscenesættelse af naturen med uopdyrkede enge, overdrev og pittoreske landskabselementer.

På Jens Juels (1745-1802) maleri "*Det Rybergske familiebillede*" fra 1797, som hænger på Statens Museum for Kunst er Niels Ryberg portrætteret i landskabelige omgivelser sammen med sin søn Johan Christian Ryberg og svigerdatter Engelke Ryberg med Frederiksgave (Hagenskov) beliggende i motivets baggrund. I maleriet afspejles interessen for naturen, som voksede frem i slutningen af 1700-tallets Europa, som ligeledes sætter sig igennem i Rosenbergs arkitektur, hvor der er en nær sammenhæng mellem hovedbygningens indre og det vidstrakte haveanlæg.

Efter Niels Rybergs død i 1804, overtog sønnen Johan Christian Ryberg godset. På grund af krigen med England og statsbankerotten i 1813 gik Johan Christian Ryberg fallit, og godset blev overtaget af staten. Frederiksgave fungerede fra 1841 til 1847 som sommerbolig for Frederik den syvende og Grevinde Danner. I 1841 flyttede kronprins Frederik, den senere Frederik VII til Fyn, hvor han var guvernør, indtil han overtog kongekronen i 1848. Her havde han bolig sammen med Louise Rasmussen, den senere Grevinde Danner.

I 1854 blev Frederiksgave købt af Wedellsborg, der ejede godset frem til 1942, hvor konsul og vingrosserer Thor Andersen købte Frederiksgave.

I 1954 solgte Thor Andersen Frederiksgave til Preben Caroc Claus Schall Holberg, der i 1962 fik kongelig bevilling til at ændre navnet til det oprindelige Hagenskov.

I 1977 solgte Preben Caroc Schall Holberg Hagenskov til sin datter, Britta Caroc Schall Holberg, der i 2009 solgte godset til sin søn Jacob Caroc Claus Schall Holberg.

— KILDER

Architectura. Arkitekturhistorisk Årsskrift 17, Vibeke Klüwer: Frederiksgave, opførelse og indretning af en storkøbmands landsted, 1995.

Danmarks Slotte og Herregårde. Bind II. Alfred G. Hassings Forlag A/S. København 1943.

Herregården. Bygningskulturens dag Kulturarvsstyrelsen. 2004.

Politikens håndbøger. Danmarks Slotte og Herregårde. Niels Peter Stilling. Politikens Forlag A/S. 1998.

Gorm Benzon. Egnsbindingværk i Danmark. Realkredit Danmark. 1985.

www.hagenskov.dk

<http://www.smk.dk/udforsk-kunsten/highlights/jens-juel-niels-ryberg-med-sin-soen-johan-christian-og-sin/>

MILJØMÆSSIG VÆRDI

Den miljømæssige værdi ved Hagenskov knytter sig til hovedbygningens beliggenhed i et stort, åbent haveanlæg, hvor den stringent og symmetrisk opbyggede hovedbygning ligger aksefast og højt placeret i forlængelse af avlsgårdsanlægget. Herved understreges den herskabelige boligs statelighed. Den miljømæssige værdi knytter sig således til forholdet mellem hovedbygning og den omgivende have med hegnsmuren samt til den standsmæssige ankomst til hovedbygningen ad tilkørselsvejene. Hertil kommer avlsbygningerne, smedjen og arbejderboligerne samt de omgivende store, åbne marker og enge, der tilsammen skaber et rigt herregårdslandskab.

Avlsanlægget set fra øst.

KULTURHISTORISK VÆRDI

Overordnet knytter den kulturhistoriske værdi sig til Hagenskov som eksempel på et særdeles velbevaret klassicistisk herregårdsanlæg fra sidste halvdel af 1700-tallet med hovedbygning, avlsanlæg, park, hegnsmur, smedje og agerjorde. Hovedbygningen hører til blandt hovedværkerne inden for dansk klassicisme.

Den kulturhistoriske værdi ved hovedbygningen knytter sig i det ydre til bygningens gennemførte klassicistiske udtryk, karakteriseret ved den enkeltfløjede bygning med det store, helvalmede tag, den symmetriske opbygning med taktfast vinduessætning omkring hovedfløjens midterakse.

Hovedbygningens ydre såvel som interiører vidner om datidens klassicistiske stilidealer under indflydelse fra den franske klassicisme, som introduceredes i Danmark af den franske arkitekt

N. H. Jardin, som G. E. Rosenberg var elev af, der sammen med C. F. Harsdorff fik stor indflydelse på dansk klassicisme. Hovedbygningens plan følger datidens mønsterbøger og anbefalinger til en bolig for et herskab. Det ses i den aksiale placering af havesal og vestibule midt i bygningen, flankeret af sale enfilade på hver side af midteraksen både mod park og gårdside. Hagenskov bliver betragtet som et af G.E. Rosenbergs hovedværker, som ofte er karakteriseret ved velproportionerede enkle, klare former med sparsomme udsmykninger.

I Hagenskov kommer det til udtryk i bygningens enkle, symmetriske arkitektur såvel i det ydre som i det indre. Det ses i den taktfaste vindues- og dørsætning, de få velvalgte detaljer som vinduesindfatningerne, det brede gesimsbånd, sandstensindfatninger omkring døre og vinduer. Hertil kommer den strenge planløsning og interiører med bygningsdele og -detaljer.

Der knytter sig endvidere kulturhistorisk værdi til Hagenskov opført som sommerbolig for den velhavende købmand Niels Ryberg, der som datidens velhavende borgere ønskede en livsførelse på lige fod med den dominerende samfundsgruppe, adelen. I slutningen af 1700-tallet blev det populært blandt det bedre borgerskab at tage væk fra byen og opholde sig i landlige omgivelser i sommerhalvåret. Inspireret af Jaques Roussaus tanker om menneskets samhørighed med naturen, blev der i slutningen af 1700-tallet opført landsteder, hvor natursceneriet og havemotiver blev dyrket efter fransk forbillede, i ”*maison-plaisance*” boligen med den store havestue som midtpunkt. Denne idealplan blev introduceret af blandt andre den franske arkitekt, Jacques-Francois Blondel i 1737-38 og var en nyskabelse, som blev højeste mode fra midten af 1700-tallet. Denne planløsning sikrede en bekvem cirkulation gennem bygningen og ikke mindst et tæt samspil med den omgivende have.

Hagenskov er som boligtype opført som en variation over ”*maison-plaisance*”-temaet, der vandt indpas i Frankrig i 1700-tallet, for at tilgodese herskabets behov for at supplere bylivet med sommerophold i afslappede landlige omgivelser. Karakteristisk for boligtypen er stueetagen udført som hovedetage beregnet for herskabet, med rumfølger, en gårdvendt vestibule, der danner forum til havesalen. Det ses i den aksiale placering af havesal og vestibule midt i bygningen, flankeret af sale enfilade på hver side af midteraksen både mod park og gårdside. Almindeligt for denne bygningstype var anvendelsen af første sal til beboelsesrum for familie og gæster med værelser orienteret mod en korridor. Kælderetagen samt loftet var forbeholdt tjenestefolk og domestikfunktioner.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Den arkitektoniske værdi ved Hagenskov knytter sig til den rolige bygningskrop, der har en underspillet monumentalitet og elegance som kommer til udtryk i den udprægede symmetriske opbygning, de høje etager, det høje tag samt den beskedne facadedekoration. De høje vinduer og døre giver bygningen en vertikal orientering, der brydes og komplimenteres af den horisontale kordongesims. Bygningens velproportionerede bygningskrop med rene linjer og en streng symmetri, tilføjet få, men virkningsfulde facadedekorationer, herunder den horisontale kordongesims, vinduesindfatningerne, soklen samt tagfodsgesimsen, giver bygningen sarte reliefvirkninger. Der knytter sig en stor arkitektonisk værdi til hovedbygningens aksefaste placering for enden af avlsbygningerne, der understreger hovedbygningen.

I det indre knytter der sig arkitektonisk værdi til den udprægede symmetriske planløsning, hvor de store, gavlvendte treløbstrapper sammenbinder etagerne og er omdrejningspunktet for bygningens symmetri. Grundplanen er karakteriseret ved et fravær af domestiktrapper, hvorfor de monumentale hovedtrapper bliver omdrejningspunktet for bygningens stramme symmetri og enkle, afklarede planløsning. Hertil kommer de velproportionerede, højloftede rum med parallelle rumfølger med stuer en suite og fløjdøre enfilade, der sikrer lange kig gennem bygningen. Stueetagen, der er let hævet over terrænniveau, sammen med de høje, slanke vinduer sikrer, at havens natur hele tiden fornemmes nærværende i interiøret. Særligt havesalen og vestibulen iscenesætter naturen. De velbevarede stuklofter, paneler, vægfeltter, fløjdøre er med til at understrege det helstøbte interiør, hvor detaljerne er præget af 1700-tallets klassicisme. Interiørernes farve- og materialeholdning er ligeså med til at understrege den lette, generøse og herskabelige rumvirkning.

Overensstemmelsen mellem Hagenskovs stringente og symmetriske ydre og indre med velbevarede bygningsdele og -detaljer gør, at bygningen fremstår som et markant og helstøbt klassicistisk bygningsværk med en stilfærdig underspillet elegance. Hagenskov omtales af Claus M. Schmidt i en tekst om klassicistiske herregårde fra 2004, *"med sine prunkløse facader står den som den mest fuldendte af vore klassiske hovedbygninger. Dens fine proportioner og sarte linier placerer den på en særplads."*

Hagenskove set fra avlsanlægget mod vest.

— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

De bærende fredningsværdier knytter sig overordnet til Hagenskov som et yderst velbevaret eksempel på et klassicistisk hovedværk indenfor dansk arkitekturhistorie med en hovedbygning opført af arkitekten G.E. Rosenberg. Hertil kommer parkanlægget, hegnsmuren og smedjen.

Hovedbygningen

I det ydre knytter de bærende fredningsværdier sig til den grundmurede hovedbygning opført i to etager med helvalmet tag med sorte tegl og symmetrisk placerede skorstenspiber i rygningen. Hertil kommer alle ældre og traditionelt udførte bygningsdele og -detaljer, herunder trapper, gårdsidens frontispice, havesidens balustrade, urværket, vinduerne, vinduesindfatningerne, fløjdørene, soklen, kordon- og tagfodsgesimsen, samtlige detaljer i rød bornholmsk sandsten. Endelig skal nævnes den traditionelle materialeholdning. I hovedbygningens indre knytter de bærende fredningsværdier sig de bevarede dele af den ældre planløsning med den udprægede stringente symmetri med de gavlvendte treløbstrapper, der forbinder etagerne, til den centrale havesal, til stuer en suite med døre enfilade. Hertil kommer alle ældre og traditionelt udførte bygningsdele og -detaljer, herunder fyldningsdøre med fyldinger, gerichter, indstukne hængsler og messinggreb, væg- og dørstykker, kaminer, jernovne, brystnings-, pille- og lysningspaneler, trapper, bræddegulve, pudsede lofter med stukkatur og loftsrosetter, bemalinger, synlige skorstenskerne og den traditionelle materialeholdning.

Smedjen

Der knytter sig bærende fredningsværdier til smedjen opført i bindingsværk i én etage med sort, opstreget tømmer med hvide kantstriber, til det røde, teglhængte helvalmede tag med stort udhæng med en muret, kraftig skorsten, til de ældre, klassicistiske vinduer og den sorttjærede revledør. I det indre knytter der sig bærende fredningsværdier til det åbne rum med pigstensbelægning, kalkede bindingsværksvægge og det murede ildsted med tilhørende smedjeinventar. Endelig kommer den traditionelle materialeholdning.

Hegnsmuren

Der knytter sig bærende fredningsværdier til den murede hegnsmur i tegl med alle muredetaljer og den traditionelle materialeholdning.

— ANBEFALINGER

Ingen angivet.